

Matti Huurre

Iki-Kiantoa tapaamassa

Sodan jälkeen alkanut Pohjois-Suomen koskien valjastaminen voimatalouden palvelukseen antoi töitä myös arkeologeille. Voimailaistosten rakentaminen ja niiden valmistumista seurannut vesistöjen säännöstely vaikuttivat nimenomaan rantoihin, joille esihistoriallinen asutus oli aikoinaan keskittynyt.

Säännöstely kulutti rantoja, joilla mahdollisesti olevat muinaisjäänneohjet tuhoutuivat vähitellen. Jotta edes osa alueiden menneisyydestä voitaisiin säilyttää, sai Museoviraston edeltäjä Muinaistieteellinen toimikunta voimailaistoyhtöiden kanssa aikaan sopimuksen, että ne kustantaisivat alueella arkeologisia tutkimuksia.

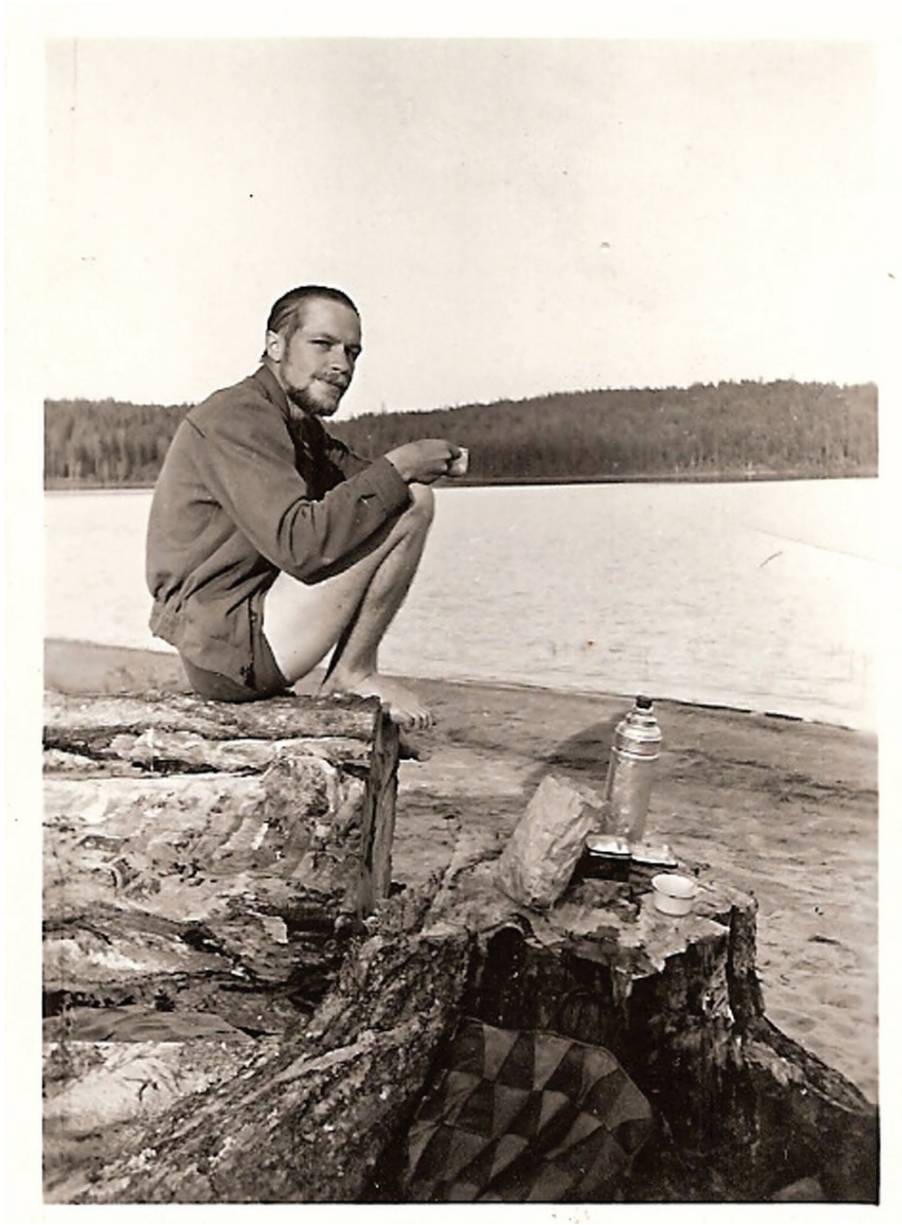
Oma ongelmansa oli kaivaustyövoima. Suomessa oli 1950-luvun alussa vain muutama ammattiarkeologi, Kansallismuseossa ja Helsingin yliopistossa, ja meitä opiskelijoitakin oli vain kourallinen, mutta meidät värvättiin johtamaan kaivauksiakin. Koulutuksen tasosta piti tinkiä ja monet meistä opiskelijoista joutuivat kenttähommiin varsin kylmiltään, oltuaan ehkä harjoittelijana vain muutaman viikon jonkun kokeneen arkeologin apuna.

Ainoa Pohjois-Suomessa toimiva ammattiarkeologi oli maisteri Aarni Erä-Esko, eli Arska, ja muut olivat sitten opiskelijoita, joista vähitellen vuosien kuluessa kehittyi päteviä kenttäarkeologeja. Professori Ella Kivikoski varoitteli opiskelijoita lukujen viivästyntymisestä, mutta moni meistä oli vuosikausia kuitenkin näissä voimailaistokaivauksissa. Minä aloitin Oulujoen varresta 1954 ja sieltä sitten siirryin Kemijoelle 1956.

Keväällä 1957 Arska kysyi minulta, haluaisinko minä vielä jatkaa tutkimuksia Kemijoen alueella vai siirtyisinkö Kainuuseen, missä Suomussalmen Kiantajärvestä Oulujärveen laskeva Emäjoki oli nyt vuorossa voimailaistoksen rakentamisessa. Koska Kainuu oli minulle tuntematonta aluetta ja arkeologisestikin se oli varsin tutkimatonta, valitsin sen. Kesän alussa olin sitten Suomussalmen kirkonkylällä, jossa pidin aluksi tukikohtanani retkeilymajaa, ja sieltä lähdin sitten kiertämään laajaa Kiantajärveä (Kuva 1).

Kirkonkylän länsipuolella on metsäinen Hulkonniemi, josta talvisodan aikana käytiin kiivaita taisteluja. Tämän Hulkonniemen etelärannalla on muun muassa kirjailija Ilmari Kiannon Turjanlinna. Ensimmäinen rakennus poltettiin jo talvisodan alkaessa, ja sodan jälkeen rakennettu uusi talo paloi pian. Siellä oli enää jäljellä ulkorakennus, joka oli kunnostettu kesäasuttavaksi, ja tuolloin 83-vuotias kirjailija vietti siellä kesä.

Kun kylällä kerroin poikkeavani myös Turjanlinnassa, minua varoitettiin kovasti. Ei sinne kuulemma saa poiketa muuten kuin viinapullon kanssa. No, lähin viinakauppa oli sadan kilometrin päässä Kajaanissa, mutta arvelin kuitenkin, että minut otettaisiin vastaan. Minä nimittäin tunsin Kiannon tytärtärentyttären, Margareetan, joka oli naimisissa vanhan lapsuustoverini Jorman kanssa. He olivat saaneet juuri alkukesästä vauvan, jota olin käynyt katsomassa, ja saatoin siis tuoda terveisiä aivan Kiannon viimeisimmältä jälkeläiseltä.

Kuva 1. Matti Huurre kesällä 1957 ensimmäisellä inventointimatallaan Suomussalmen Kiantajärvellä. Kuvan on ottanut moottoriveneen kuljettaja Veikko Huotarinen. Matti Huurteen kuvakokoelma.

Turjanlinnaan oli kirkolta matkaa viitisen kilometriä metsän halki. Sinne vievältä polulta ei ollut mahdollista eksyä, sillä sitä reunustivat kirjailijan punaisella maalilla kiviin ja puihin maalaamat runonpätkät ja vanhat kansanomaiset taikamerkit, kuten viisikanta ja tursaausydän.

Aivan polun alkupäässä oli pitempi runo, otsikkona ”Turisteille tuntemattomille” ja siinä luki:

*Kinttupolku, metsätie,
tuonne Turjanlinnaan vie,
matkalla on viisi märkää.
Älä pelkää lehmää, härkää,
älä rajan livanointa,
kuule korven tarinoita.*

Turjanlinnan pihassa minua tervehdi suomalainen pystykorva, jonka haukku sai kirjailijan ovelle. Epäluuloisesti hän tiedusteli, mikä mies minä olen, mutta kun olin selittänyt missä työssä olen ja kerroin terveisiä hänen nuorimmalta jälkeläiseltään, sävy muuttui. Hän kutsui minut sisälle ja siellä istuskellessamme sitten aika kului nopeasti.

Heti alkuun hän osoitti tietävänsä, mitä kyläläiset olivat puhuneet, koska hän närkästyneellä äänellä selitti: ”En minä ole koskaan semmoista lakia määrännyt, että tänne ei saa tulla muuta kuin viinapullon kanssa. Kyllä tänne kunnon ihmiset voivat poiketa aivan vapaasti.” Myöhemmin hän palasi tähän aiheeseen sen verran, että minä ymmärsin, ettei hän olisi aivan pahoillaan ollut, vaikka minulla olisi hevoseväspullo ollutkin mukana.

Tuli myös Ikin viimeinen vaimo Mirkku, joka oli ollut kylällä käymässä ja siinä sitten joimme kahvia ja taisimme syödäkin. Löytyipä jostain kaapista pullo, jossa oli kainuulaista pontikkaa. Sitä nyt ei paljoo siinä ryypätty, maisteltiin vaan keskustelun lomassa.

En muista keskustelun aiheita, mutta varmaan siinä puhuttiin minun työstäni ja tästä Ikin viimeisimmästä jälkeläisestä. Lisäksi kirjailija oli keväällä promovoitu Helsingin yliopiston kunniatohtoriksi, mistä hän selvästi oli ylpeä.

Minulla oli mahdollisuus välillä kertoa, että meillä on yhteinen esi-isä 1500-luvulla. Silloin oli Uumajassa voutina Erik Sursill, jolla oli kolme tytärtä ja seitsemän pojantytärtä. Useimmat näistä naitiin Pohjanlahden yli pappiloihin ja esimerkiksi Erik Sursillin tytär meni naimisiin Kalajoen kirkkoherran Pietari Arctophilaciuksen (”Pohjanystävä”) kanssa. Pietarin jälkeläiset sitten muuttivat nimensä Calamniukseksi (”Kalajokinen”). Minun esivanhempini kuuluu ainakin kolme Erik Sursillin pojantytärtä, Oulun, Iin ja Limingan pappiloissa. (Muuten, Sursillin suku on laajalle levinnyt Suomessa, varsinkin Pohjois-Suomessa.)

Puhuttiin kai sitä paljon muutakin, vaikka en muista läheskään kaikkea. Taisin saada muutaman ylimääräisen plussapisteen, kun kysyin pihalla olevan talonvahdin nimeä ja saatuani kuulla, että se on Vekku, totesin, että sehän on siis Ryysyrannan Joosepin koiran kaima.

Kun sitten lähdin jatkamaan matkaa, niin lahjoitti Kianto minulle viimeisimmän kirjansa ”Iki-Kianto muistelee” (Kuva 2), jonka etusivulle hän kirjoitti (Kuva 3):

*Nuorelle kivikauden tutkijalle
Matti Huurteelle ystävällisesti
Turjanlinnan ensivierailulla 5/7 1957
Ilmari Kianto*

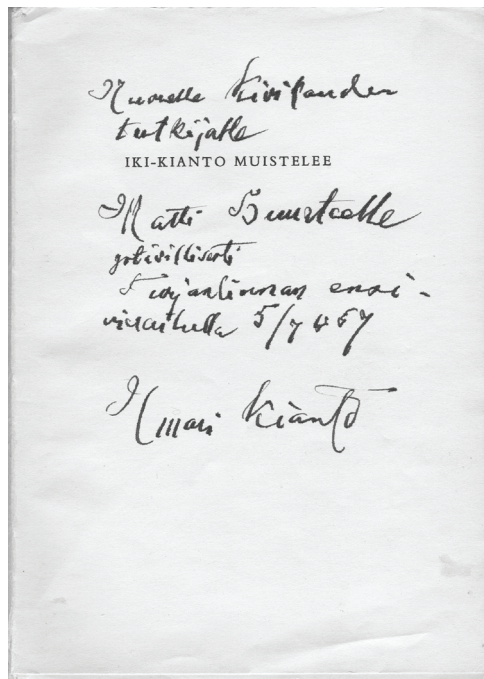
Mukana oli kirjekuori, johon on alakulmaan painettu:

ILMARI Kianto
Helsinki, Mariank. 24. C. 21
Puh. 62 60 13
Kesäisin: SUOMUSSALMI
Turjanlinna

Kuoreen on kirjoitettu *arkeol. yliopp. Matti Huurre, Haapavesi* ja postimerkin paikalla on vanha taikamerkki, viisikanta. Kuoresa on valokuva, jossa Iki ja Mirkku-rouva keskustelevat presidentti Urho Kekkosen kanssa (Kuva 4). Kekkonen oli vanha tuttava, ja Kianto presidentin itsenäisyyspäiväkutsujen vakiovieras. Kuvan takapuolelle on kirjoitettu *Matti Huurteelle ensivierai-*

Kuva 2. Ilmari Kianto lahjoitti kirjansa Iki-Kianto muistelee (1954) Matti Huurteelle tämän vieraillessa Turjanlinnassa 5.7.1957.

Kuva 3. Ilmari Kiannon omistuskirjoitus Matti Huurteelle kirjan ensi lehdellä.

Kuva 4. Ilmari Kianto ja puoliso "Mirkku" (Ella Mirjam, o.s. Lähteinen) presidentti Urho Kekkonen seurassa. Kiannolta saatu valokuva. Kuvaaja tuntematon. Matti Huurteen kokoelma.

lulla Turjanlinnassa 5/7 1957 ystävällisesti Ilmari Kianto.

Toinen kortti on Ikin käyntikortti (Kuva 5). Siinä on valokuva, jossa Iki polttelee piippua, ja kortissa on teksti ILMARI Kianto, korpikirjailija, kunniatohtori, ja sitten osoitteet Suomussalmelle ja Helsinkiin. Lisäksi kuvan viereen on kirjoitettu *Iki Kianto Arctophilacius Calamnius*. Kortin toisella sivulla on luettelo Kiannon kirjallisesta tuotannosta. Minä puolestani lähetin Ämmänsaaresta kiitokseksi sikariaskin.

Kianto lahjoitti vielä Kansallismuseolle pyöreän pienehkön reikäkiven (KM 14248, Kuva 6), josta hän ei tarkemmin tiennyt, mistä se oli. Arveli, että hänen isänsä

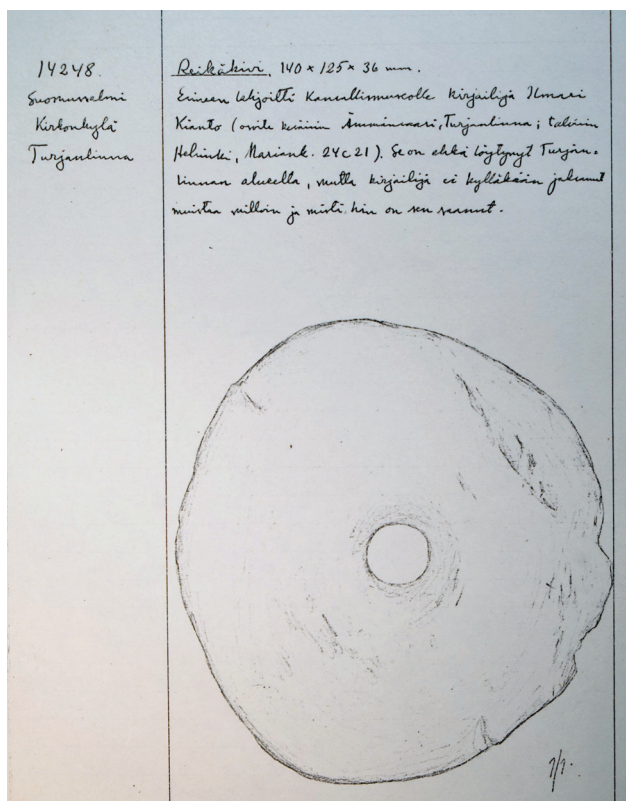
Suomussalmen rovasti A. B. Calamnius on joskus saanut sen joltakin vienalaiselta laukukauppiaalta. Viimeksi se on palvellut Turjanlinnan hyyskän kynttilänjalkana, mistä on steariiniläiskää sen pinnassa.

Vaikka vietin sitten monet kesät Suomussalmella, en enää tavannut Kiantoa, koska työmaani oli etupäässä Suomussalmen pohjoisosassa Ruhtinaansalmella Juntusrannassa.

Kianto kuoli Helsingissä 1970, mutta hänet haudattiin Turjanlinnan edustalla Kiantajärvessä olevaan Niettussaareen, missä aikoinaan on ollut Kiannolla kalamaja.

Kuva 5. Ilmari Kiannon käyntikortti. Matti Huurteen kokoelma.

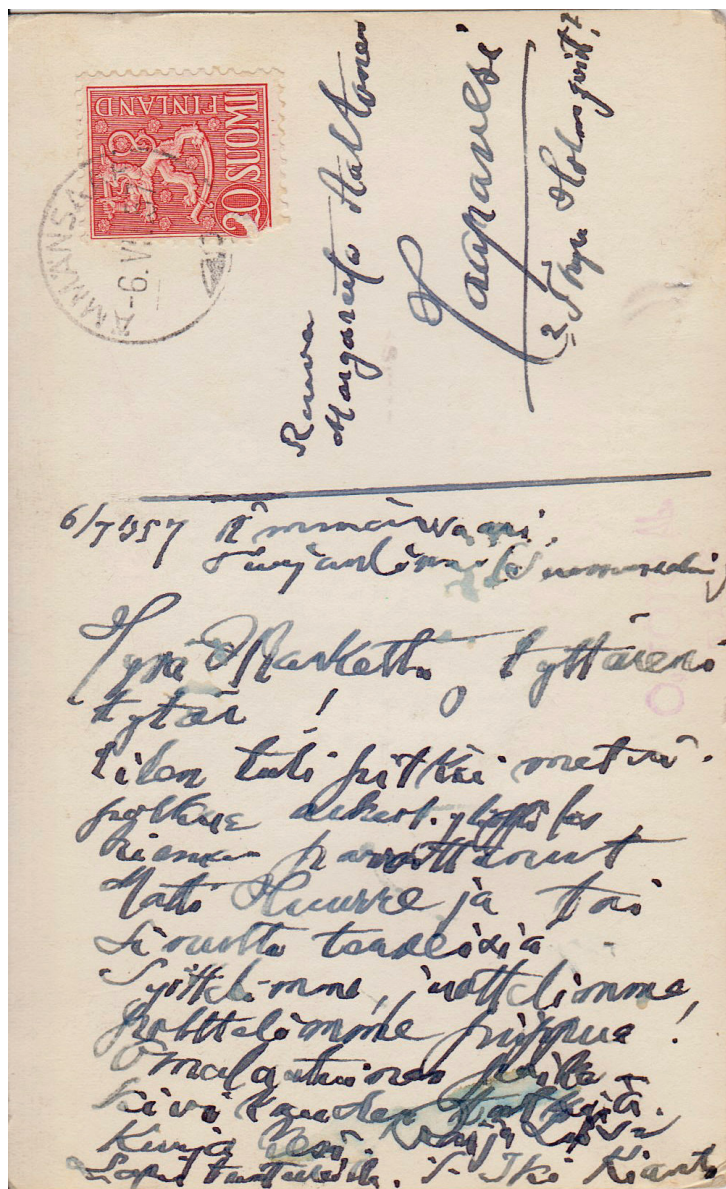
**Kuva 6. Ilmari Kiannon Kansal-
lismuseolle lahjoittama reikäkivi
(KM 14248) luettelotietoineen.
Kuvattu pääluettelon kopiosta.
Kuva: Pirjo Uino.**

Vuosia myöhemmin, kun sekä Iki että hänen
tyttärentyttärensä Margareeta olivat kuol-
leet, antoi Jorma minulle postikortin, jonka
Iki oli lähettänyt Margareetalle vierailuni
johdosta (Kuva 7). Kortissa on teksti:

6/7 1957 Ämmänsaari
Turjanlinna (Suomussalmi)
Hyvä Marketta tyttäreni
tytär!
Eilen tuli pitkin metsä-
polkua arkeol. ylioppilas
hieman parroittunut
Matti Huurre ja toi
sinulta terveisiä.
Syötelimme, juottelimme,
polttelimme piippua!

Omalaatuinen poika
kivikauden tutkija.
Kurja kesä. [...]
[...] ✕ Iki Kianto

FT h.c. Matti Huurre (1931-) on eläkkeellä
oleva Museoviraston tutkija.

Kuva 7. Ilmari Kiannon tyttärentyttarelleen Margareetalle 6.7.1957 lähettämä postikortti, jossa Iki kertoo tapaamisestaan arkeologin kanssa. Kääntöpuolella on valokuva Olavinlinnasta. Matti Huurteen kokoelma.